

## Ανεμοπετάλιο

Τόμ. 1, Αρ. 1 (2023)

Ανεμοπετάλιο

ΤΕΥΧΟΣ 01 / ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2023

### ανεμοπετάλιο

Εξαμηνιαία έκδοση της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας



ISSN 2945-0586

**Οι Φωνολογικές και Αρθρωτικές Διαταραχές ως προγνωστικός παράγοντας στις Δυσκολίες Γραφής κι Ανάγνωσης**

*Παναγιώτα Βασιλοπούλου – Μούντανου*

doi: [10.12681/anem.36024](https://doi.org/10.12681/anem.36024)

Copyright © 2023, Φυσικός, Λογοθεραπεύτρια MSc στην Ειδική Εκπαίδευση



Άδεια χρήσης [#plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-nd4/#](https://plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-nd4/#).

## Οι Φωνολογικές και Αρθρωτικές Διαταραχές

### ως προγνωστικός παράγοντας στις Δυσκολίες Γραφής κι Ανάγνωσης

Παναγιώτα Βασιλοπούλου – Μούντανου <sup>1</sup>

<sup>1</sup> Λογοθεραπεύτρια MSc στην Ειδική Εκπαίδευση \*

[pvasilopoulou@yahoo.gr](mailto:pvasilopoulou@yahoo.gr)

#### Εισαγωγή

Οι αρθρωτικές και οι φωνολογικές διαταραχές ανήκουν στις διαταραχές ομιλίας. Ο Αμερικανικός Οργανισμός Ομιλίας - Λόγου - Ακοής (ASHA), ορίζει τις διαταραχές της ομιλίας ως έναν όρο ομπρέλα αναφερόμενο σε οποιονδήποτε συνδυασμό δυσκολιών με την αντίληψη, κινητική παραγωγή, ή/και τη φωνολογική αναπαράσταση του ήχου της ομιλίας και των τεμαχίων αυτής, που έχει επιπτώσεις στην καταληπτότητα της ομιλίας. Οι αρθρωτικές διαταραχές οφείλονται στην παραγωγή (ή βασίζονται στην κίνηση) και οι φωνολογικές διαταραχές υποδηλώνουν λάθη στους ήχους της ομιλίας τα οποία οφείλονται σε δυσκολίες στους κανόνες (ή βασίζονται στη γλωσσολογία), (Bernthal J., et al., 2018, σελ. 4).

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται η ηλικία εμφάνισης και κατάκτησης των φωνημάτων σε παιδιά τυπικής ανάπτυξης.

Ηλικίες:	Φωνήματα:
2,6 - 3 ετών	/m/, /p/, /b/, /t/, /c/, /ʃ /, /ʒ/, /k/, /g/
3 - 3,6 ετών	/n/, /d/, /v/, /x/, /ɣ/, /j/, /ʒ/
3,6 - 4 ετών	/f/, /s/, /z/, /l/ Εμφάνιση ορισμένων συμφωνικών συμπλεγμάτων
4 - 4,6 ετών	/θ/, /ð/, /λ/
4,6 - 5 ετών	/ts/, /dz/
5 - 5,6 ετών	Εμφάνιση τριπλών συμφωνικών συμπλεγμάτων
5,6 - 6 ετών	/r/ Κατάκτηση τριπλών συμφωνικών συμπλεγμάτων

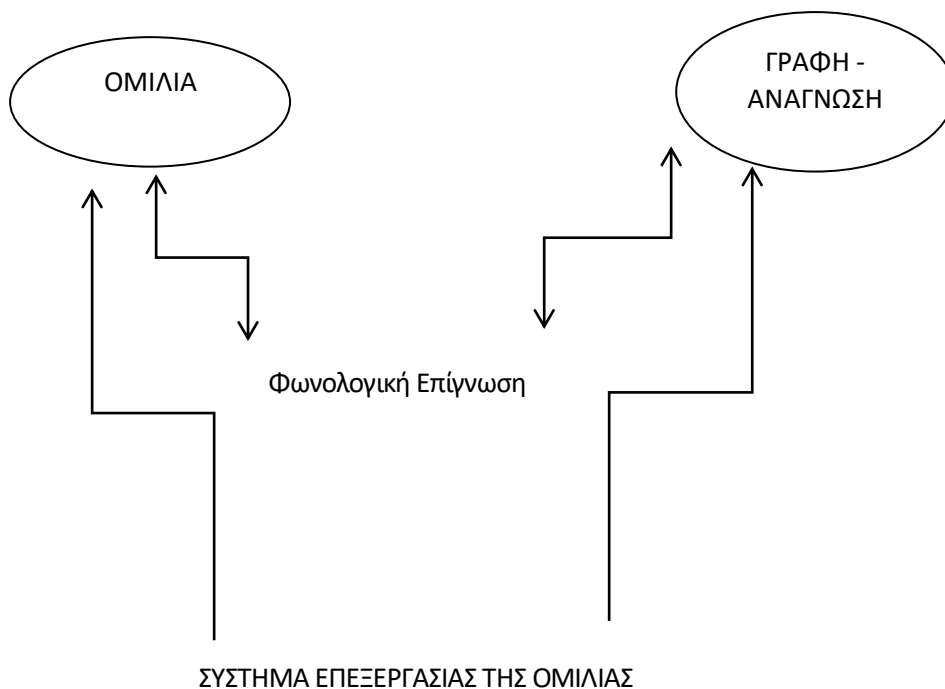
#### Κατηγοριοποίηση των συμφώνων βάσει της ηλικίας κατάκτησης

Πρώιμα Αναδυόμενα Σύμφωνα	Έως 3 ετών	p, b, m, t, k, g, c, ʃ
Μεσαία Αναδυόμενα Σύμφωνα	3-4 ετών	d, n, γ, x, f, l, s, z, v, j, ɣ
Όψιμα Αναδυόμενα Σύμφωνα	4-6 ετών	θ, ð, λ, r, ts, dz

### Φωνολογική ανάπτυξη και εκμάθηση ανάγνωσης και γραφής

Όλο και περισσότερο αναγνωρίζεται το γεγονός ότι ένα φυσιολογικό σύστημα ήχων είναι σημαντικό για την εκμάθηση της ανάγνωσης και της γραφής κι ορθογραφίας (Bernthal J., et al., 2018, σελ. 7). Οι δεξιότητες φωνολογικής ενημερότητας των παιδιών έχουν σημαντικό αντίκτυπο στις δεξιότητες αυτές. Τα παιδιά με διαταραχές ομιλίας διατρέχουν τον κίνδυνο της μη ανάπτυξης κατάλληλης φωνολογικής ενημερότητας και στη συνέχεια τον κίνδυνο της μη ανάπτυξης των δεξιοτήτων ανάγνωσης και γραφής.

Τα παιδιά με φτωχή φωνολογική ενημερότητα εμφανίζουν ελλιπές ή ανώριμο σύστημα επεξεργασίας της ομιλίας (Stackhouse & Wells, 1997). Επομένως, παρουσιάζουν ελλιπές ή ανώριμο υπόβαθρο για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων γραφής και ανάγνωσης. Η σχέση μεταξύ φωνολογικής ενημερότητας, επεξεργασίας της ομιλίας και ανάπτυξης Γραφο – Αναγνωστικών ικανοτήτων φαίνεται στο παρακάτω σχήμα (Σχήμα 1).



**Σχήμα 1:** Σχέση ομιλίας και ανάπτυξης Γραφο – Αναγνωστικών ικανοτήτων

Ένας ικανός αναγνώστης θα πρέπει να γνωρίζει, και συνεπώς, να εφαρμόζει με ευχέρεια τόσο τους κανόνες γραφημικής - φωνημικής αντιστοιχίας (γνωστούς και ως «φωνολογική στρατηγική» ή «ανάγνωση με φωνολογική μεσολάβηση» ή «ακουστική ανάγνωση» ή «κανάλι έμμεσης λεξικής πρόσβασης»)

(Coltheart, 1983, σ.370, Πόρποδας, 2002, σ.293) όσο και την «οπτική» μορφή της λέξης η οποία στηρίζεται στην ετυμολογία αλλά και τους κανόνες γραμματικής του αλφαβητικού συστήματος («στρατηγική αναγνώρισης της ορθογραφικής ταυτότητας» ή «οπτικής ανάγνωσης» ή «λεξικο-σημασιολογικής πρόσβασης» ή κανάλι άμεσης λεξικής πρόσβασης) (Coltheart, 1983, σ.370, Πόρποδας, 2002, σ.298).

Επιπλέον, έρευνες, οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί σε διεθνές επίπεδο, έχουν δείξει τη στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της Φωνολογικής Διαταραχής και επίδοσης στην ανάγνωση και την ορθογραφημένη γραφή (Bishop & Adams 1990 · Catts 1993 · Bird, Bishop & Freeman 1995 · Larrivee & Catts 1999 · Gillon 2000 · Βασιλοπούλου & Πίττα 2016).

Σύμφωνα με την έρευνα των Βασιλοπούλου και Πίττα (2016) συμπεραίνεται ότι τα παιδιά με αρθρωτική-φωνολογική διαταραχή τα οποία φοιτούν στις τρεις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου, εμφανίζουν δυσκολίες τόσο στην αναγνωστική ικανότητα όσο και στην ορθογραφημένη γραφή. Αυτό έρχεται σε συμφωνία με τις έρευνες των Bishop και Adams (1990), Bird, Bishop και Freeman (1995), Larrivee και Catts (1999) και Gillon, (2000), τα αποτελέσματα των οποίων έχουν δείξει τη στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της φωνολογικής διαταραχής και επίδοσης στην ανάγνωση και τη ορθογραφημένη γραφή, αλλά και ότι παιδιά με σοβαρές αρθρωτικές-φωνολογικές δυσκολίες διατρέχουν κίνδυνο να εμφανίσουν δυσκολίες και στην απόκτηση των γραφο-αναγνωστικών ικανοτήτων στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού.

Τα παιδιά που έχουν καλές επιδόσεις σε ασκήσεις φωνολογικής ενημερότητας και, γενικότερα, σε ασκήσεις φωνολογικής επεξεργασίας, ακόμα και πριν την είσοδό τους στο σχολείο, τυπικά έχουν μια καλή εξέλιξη κατά τη διαδικασία μάθησης ανάγνωσης και ορθογραφίας (Nikolopoulos et al., 2006). Αντίθετα, τα παιδιά, των οποίων οι επιδόσεις στη φωνολογική ενημερότητα είναι χαμηλές, βρίσκονται σε κίνδυνο για δυσκολίες κατά τη διαδικασία εκμάθησης ανάγνωσης και ορθογραφίας (Nikolopoulos et al., 2006).

Από όλα τα παραπάνω λοιπόν, μπορούμε να εξάγουμε το συμπέρασμα, πως τα παιδιά τα οποία αντιμετωπίζουν αρθρωτικές και φωνολογικές διαταραχές στην προσχολική ηλικία, αλλά και στη μετέπειτα σχολική, ανήκουν σε ομάδα υψηλού κινδύνου να εμφανίσουν διαταραχές στην αναγνωστική ικανότητα, τη γραφή και την ορθογραφία. Με την είσοδο του παιδιού στο δημοτικό η αρθρωτική ή και η φωνολογική διαταραχή μπορεί να αντικατοπτριστεί και στον γραπτό λόγο, όπου το παιδί αποκωδικοποιεί τη λέξη λανθασμένα και τη γράφει όπως την προφέρει. Έτσι, συχνά εμφανίζονται μαθησιακές δυσκολίες, οι οποίες δυσχεραίνουν τη σχολική του επίδοση και απαιτούν χρόνο και εκπαίδευση για να αποκατασταθούν.

**Ο σκοπός της λογοθεραπείας στις φωνολογικές – αρθρωτικές δυσκολίες**

Ο σκοπός της λογοθεραπείας είναι, μέσα από συγκεκριμένες τεχνικές και μεθόδους, να εκμειύσει τον φθόγγο που υπολείπεται, να εξασκήσει και στη συνέχεια να αυτοματοποιήσει εκείνες τις κινήσεις του συστήματος ομιλίας, οι οποίες υπό φυσιολογικές συνθήκες γίνονται υποσυνείδητα. Επιπλέον, βασικό στόχο αποτελεί η βελτίωση της ακουστικής διάκρισης των φθόγγων για τη γρηγορότερη κατανόηση και σωστότερη αναπαραγωγή τους, η ανάπτυξη της φωνολογικής ενημερότητας, αλλά και η εκπαίδευση στη διαδικασία ταύτισης φωνήματος - γραφήματος.

### **Συνεργασία λογοθεραπευτή και εκπαιδευτικού**

Στο σημείο αυτό να σημειωθεί πως η συνεργασία του εκπαιδευτικού με τον λογοθεραπευτή είναι αναγκαία, έτσι ώστε το παιδί να πλαισιωθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο για να αναπτύξει βασικές εκπαιδευτικές δεξιότητες, όπως αναφέρεται και στην έρευνα της Glover (2015). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας, θεωρείται απαραίτητη η ύπαρξη ενός κοινού κώδικα συνεργασίας του λογοθεραπευτή με τον εκπαιδευτικό με σκοπό να βοηθηθούν τα παιδιά που αντιμετωπίζουν διαταραχές και τα οποία φοιτούν στο δημοτικό σχολείο. Το δείγμα που μελετήθηκε κι ακολούθησε τη διαδικασία αυτή, φάνηκε να ξεπερνά ταχύτερα τις δυσκολίες και να αναπτύσσει επιπρόσθετες δεξιότητες μάθησης κι επικοινωνίας, σε σχέση με τα παιδιά στα οποία δεν υπήρχε συνεργασία των λογοθεραπευτών με τους εκπαιδευτικούς τους.

### **Πανδημία Covid-19 και μαθησιακές δυσκολίες**

Κλείνοντας το άρθρο αυτό πρέπει να λάβουμε υπόψιν μας και την περίοδο της πανδημίας, η οποία συνετέλεσε στην κατακόρυφη αύξηση των δυσκολιών στη μάθηση σε πολλά παιδιά. Χαμένες ώρες μαθημάτων, τα οποία είτε δεν έγιναν καθόλου είτε δεν έγιναν όπως θα έπρεπε, προκαλούν μαθησιακά κενά και μαθησιακές δυσκολίες, όπως προκύπτει μέσα από τα στοιχεία του ΟΗΕ.

Ο αριθμός των παιδιών που «έχουν μείνει πίσω» αναφορικά με τις γνώσεις και τις ικανότητες που θα έπρεπε να έχουν κατακτήσει, είναι «υπερβολικά μεγάλος», όπως σημειώνει σε δημοσίευσμά του ο Guardian, επικαλούμενος τα στοιχεία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Σύμφωνα με τα εν λόγω στοιχεία, έως και το 70% των παιδιών ηλικίας 10 ετών στις χώρες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος (low- and middle-income countries) δεν μπορούν να διαβάσουν ή να κατανοήσουν ένα απλό κείμενο, ενώ ανάλογα κενά παρατηρούνται και στα μαθηματικά. Συγκριτικά, κατά την πρό-Covid περίοδο, το αντίστοιχο ποσοστό – που έχει τώρα εκτοξευθεί στο 70% – υπολογιζόταν κοντά στο 53%.

Στη Νότια Αφρική για παράδειγμα, τα παιδιά του δημοτικού είναι σαν να μην παρακολούθησαν την εκπαιδευτική διαδικασία μιας ολόκληρης σχολικής χρονιάς. Ανάλογα προβλήματα

παρατηρούνται ωστόσο ακόμη και σε πολιτείες των ΗΠΑ, με τα 2/3 των μαθητών ηλικίας 8 και 9 ετών να παίρνουν για παράδειγμα «κάτω από τη βάση» στα τεστ των μαθηματικών.

Το πρόβλημα αποτυπώνεται, με συγκεκριμένα στοιχεία, σε έκθεση της Unesco, της Unicef και της Παγκόσμιας Τράπεζας, υπό τον χαρακτηριστικό τίτλο «The State of the Global Education Crisis» («Η κατάσταση της παγκόσμιας εκπαιδευτικής κρίσης»).

*\*Η Παναγιώτα Βασιλοπούλου – Μούντανου είναι Διδάσκουσα στην Κλινική του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου του τμήματος Λογοθεραπείας με έδρα την Καλαμάτα, μέλος και Γεωγραφικός Εκπρόσωπος του ΣΕΛΛΕ (Σύλλογος Ελλήνων Λογοπαθολόγων – Λογοθεραπευτών Ελλάδος).*

### Βιβλιογραφικές αναφορές

- Βασιλοπούλου Π., Πίττα Ε. (2016). *Οι Φωνολογικές και Αρθρωτικές Διαταραχές ως προβλεπτικός παράγοντας στην επίδοση της Ορθογραφημένης γραφής και Ανάγνωσης στην πρώτη σχολική ηλικία. «Μια συγχρονική μελέτη στην Ελληνική γλώσσα»*. Τμήμα Παιδαγωγικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας.
- Πόρποδας, Κ. (2002). *Η Ανάγνωση*. Αθήνα. Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα
- Bird J., Bishop D.V.M., Freeman N.H. (1995). *Phonological awareness and literacy development in children with expressive phonological impairments*. *Journal of Speech and Hearing Research*, 38(2): 446–462.
- Bernthal, E. J., Bankson, W. N., Flipsen Jr. P. (2018). Επιμέλεια Ελληνικής Έκδοσης Παπαθανασίου, Η. *Φωνολογικές και Αρθρωτικές Διαταραχές σε παιδιά*. Αθήνα: Κωνσταντάρας.
- Bishop, D. V., Adams, C. A. (1990). *A prospective study of the relationship between specific language impairment, phonological disorders and reading retardation*. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 31, 1027–1050.
- Catts HW. (1993). The relationship between speech-language impairments and reading disabilities. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 40, 178–183.
- Coltheart, M., Masterson, J., Byng, S., Prior, M., & Riddoch, J. (1983). Surface dyslexia. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology A: Human Experimental Psychology*, 35(3-A), 469–495.
- Gail Gillon, (2000). The Efficacy of Phonological Awareness Intervention for Children With Spoken Language Impairment. *Language Speech and Hearing Services in Schools* 31(2):126
- Glover A., McCormack J., Smith-Tamaray M. (2015). Collaboration between teachers and speech and language therapists: Services for primary school children with speech, language and communication needs. *Child Language Teaching & Therapy*, 31, 363–382.
- Larrive, S. L. & Catts, W., H. (1999). *Early Reading Achievement in Children With Expressive Phonological Disorders*. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 8, 118–128.
- Nikolopoulos, D., Goulandris, N., Hulme, C., Snowling, J. M. (2006). *The cognitive bases of learning to read and spell in Greek: Evidence from a longitudinal study*. *Journal of Experimental Child Psychology*, 94, 1–17.
- Stackhouse, J., Wells, B. (1997). *Children's speech and literacy difficulties*. London: Whurr.